

maj 2010

Historiska institutionen

Organisering, maktlegitimering och deltagande: Statsbildning och bondeinflytande i Sverige, ca 1530-1680

Specifika mål

Projektets mål är att presentera en ny, sammanfattande tolkning av den svenska statens utveckling ca 1530-1680. Vi menar oss kunna förena ett ovanifrån- och ett underifrånperspektiv och vill tillämpa en egen analysmodell. Fokus ligger dels på den statliga maktlegitimeringen, dels på konflikter och motståndformer i lokalsamhället. Genom att använda teorier om hur legitimitet skapas i politiska processer kan vi ge en bättre och mer nyanserad förklaring till varför den svenska staten under perioden lyckades kombinera politisk stabilitet med höga resursuttag, och samtidigt lyfta fram de svenska böndernas aktiva deltagande i statsbildningsprocessen.

Det har gjorts flera undersökningar om bondeprotester och statlig maktlegitimering under den tidigmoderna perioden, men fortfarande saknas en heltäckande förklaring till varför det synbart självständiga svenska bönderna under 1500- och 1600-talen kom att underordna sig den kungliga krigsorganisationen och därmed aktivt bidra till uppbyggandet av Europas mest resurskrävande och effektiva militärstat. Det här projektet har ambitionen att ändra på detta genom att sätta fokus på lokala konflikter och förhandlingar under en längre tidsperiod. Motstånd och maktlegitimering är två sidor av samma mynt, och bör förstås som en ständigt pågående process vilken i huvudsak utspelar sig i lokalsamhället. När fogdar och andra ämbetsmän mötte allmogen var de tvungna att anpassa de kungliga påbuden till en form som kunde accepteras åtminstone av allmogens ledande företrädare. Den svenska statens tidiga militarisering öppnade en rad nya kontaktytor. Detta skapade konflikter, men också möjligheter för undersåtarna att bli delaktiga i statliga beslut och samtidigt ge legitimitet åt statsmaktens agerande.

För att kunna studera förändringar över en längre tidsperiod tänker vi göra ett antal nedslag och undersöka lokala konflikter i samband med politiska kriser på nationell nivå. I de lokala studierna riktas fokus mot allmogen/skattebönderna som politiska subjekt samt på spänningar mellan olika grupper inom lokalsamhället. Vi utgår från fyra hypoteser: Hypotes 1 är att den svenska statsmaktens relativt starka tillväxt under 1500-talet öppnade nya möjligheter för vissa grupper i lokalsamhället, som kunde stärka sin position genom att förhandla med staten om fördelningen av de militära och ekonomiska pålagorna. Som alternativ finns hypotes 2 som också måste prövas: den militära mobiliseringen kan ha medfört så stora påfrestningar för de ekonomiskt starka i lokalsamhället att bondemenigheterna kom att behålla sin egalitära karaktär perioden igenom.

Aktörernas handlingar måste kopplas till de olika former för legitimering av politiska beslut som utvecklades under perioden. Därför behöver vi också undersöka den statliga propagandan samt de argument som användes för att övertala undersåtarna, både på den centrala och på den lokala nivån. Hypotes 3 påstår att den intensiva interaktionen fick till följd att både allmogen och statsmaktens lokala representanter med tiden utökade sin repertoar av argument. Hypotes 4 utgår istället från antagandet att maktförhållandena var asymmetriska: statsmakten skulle då ha befäst sin ideologiska dominans och successivt ha utarmat den politiska dialogen. Dessa par av motstridiga hypoteser måste prövas för att se vilka av dem som har bäring i de samtida källorna

Områdesöversikt

Det finns en omfattande historisk forskning som behandlar den svenska statsmaktens utveckling under tidig modern period. Merparten av dessa arbeten uppehåller sig emellertid vid den centrala maktutövningen och/eller vid de traditionella elitgruppernas verksamhet. Historiker som diskuterat framväxten av den svenska militärstaten under 1600-talet har starkt framhållit statsmaktens förmåga att driva igenom sin vilja på bekostnad av lokala intressen.¹ Forskningen om allmogens politiska agerande har som regel inriktat sig på lokala studier utan tydlig koppling till ett övergripande statsbildningsperspektiv, eller så har undersökningarna varit koncentrerade till senare epoker.² Johan Holms undersökning av skatteböndernas politiska engagemang i riksdagen och via besvärsskrivelsen visar att åtminstone detta skikt av bönderna hade politiska ambitioner och förmåga att påverka.³ Därför finns det ett behov av en större studie kring statlig maktlegitimering och lokala förhandlingar som sträcker sig över en längre tidsperiod.

Det faktum att den svenska 1600-talsstaten i historiska arbeten ömsom beskrivs som en extremt centraliserad militärstat, ömsom som en förhandlingsstat med utrymme för ett starkt bondeinflytande underifrån, är i grunden otillfredsställande. Vi har i annat sammanhang argumenterat för en analysmodell som innefattar både statsorganisationens utveckling, maktlegitimeringens ideologiska komponenter samt undersåtarnas aktiva deltagande i statens verksamhet.⁴ Det är denna modell vi nu vill pröva på ett större material för att förklara hur och varför förhållandet mellan statsledningen och undersåtarna kom att förändras under perioden.

Någon grundligare undersökning av den svenska statens mobilisering av allmogen under 1500-talet har aldrig gjorts. För 1600-talets senare del har Anna Maria Forssberg visat på det religiösa budskapets avgörande betydelse för att legitimera de ständiga anfallskrigen. Men för de tidiga Vasamonarkerna var den Lutherska tron något som vållade splittring snarare än enighet, och man var därför hänvisade till att utnyttja andra legitimitetsskapande argument.⁵

¹ Michael Roberts, *The Swedish imperial experience, 1560-1718*, Cambridge 1979; Jan Lindegren, "The Swedish 'Military State' 1560-1720", *Scandinavian Journal of History*, 1985; Sven A. Nilsson, *De stora krigens tid. Om Sverige som militärstat och bondesamhälle*, Uppsala 1990; Jan Glete, *War and the State in Early Modern Europe. Spain, the Dutch Republic and Sweden as Fiscal Military States, 1500-1660*, London 2002

² Eva Österberg, *Gränsbygd under krig. Ekonomiska, demografiska och administrativa förhållanden i sydvästra Sverige under och efter nordiska sjuårskriget*, Lund 1971; Marie Lennersand, *Rättvisans och allmogens beskyddare. Den absoluta staten, kommissionerna och tjänstemännen, ca 1680-1730*, Uppsala 1999; Martin Linde, *Statsmakt och bondemotstånd. Allmoge och överhet under stora nordiska kriget*, Uppsala 2000; Karl Bergman, *Makt, möten, gränser. Skånska kommissionen i Blekinge 1669-70*, Lund 2002

³ Johan Holm, *Konstruktionen av en stormakt. Kungamakt, skattebönder och statsbildning 1595-1640*, Stockholm 2007

⁴ Mats Hallenberg, Johan Holm & Dan Johansson, "Organization, Legitimation, Participation. State formation as a dynamic process: The Swedish example, c. 1523-1680", artikel accepterad för publicering i *Scandinavian Journal of History* 2008

⁵ Mats Hallenberg, "Kungen, kronan eller staten? Makt och legitimitet i Gustav Vasas Propaganda"; Börje Harnesk, "Konsten att klaga, konsten att kräva: Kronan och bönderna på 1500- och 1600-talen"; båda i Börje Harnesk (ed.), *Maktens skiftande skepnader. Studier i makt, legitimitet och inflytande i det tidigmoderna Sverige*, Umeå 2003. Johan Holm, "Härskarmakten och undersåtarna. Legitimitet och

Mobiliseringen var heller inte alltid framgångsrik. Utskrivningar och extraskatter vållade ofta oro i lokalsamhället. Finska historiker har ingående studerat lokala konflikter kring borgläger och utskrivningar under både 1500- och 1600-talen.⁶ För den svenska delen av riket finns däremot ingen systematisk studie av lokala protester mot utskrivningar och plundrande krigsförband, trots att dessa utgjorde de vanligaste konfliktämnen under perioden.

När det gäller den statliga maktlegitimeringen under tidig modern tid har det på senare år tillkommit några viktiga arbeten som studerar förändringar över längre tidsepoker. Dessa har dock varit mer inriktade på den statliga ideologiproduktionen som sådan och mindre på de möten där denna konfronterades med undersåtarnas uppfattningar.⁷ De senmedeltida bondeupproren är utförligt behandlade i både monografier och artiklar liksom de konflikter som ledde fram till Kalmarunionens upplösning.⁸ Det är däremot sällsynt med historiska undersökningar som sätter 1600-talets svenska konflikter i relation till den politiska utvecklingen under 1500-talet. Vi menar att det är nödvändigt med långa tidsperspektiv för att kunna förstå dynamiken i den politiska kulturen. Då båda projektforskarna har genomfört omfattande källstudier tidsmässigt spridda över hela undersökningsperioden, besitter vi den nödvändiga kunskapen för att göra ett strategiskt urval av källor till projektets delundersökningar.

Kunskapen om den svenska utvecklingen har stor bäring för diskussionen om statsbildning i det tidigmoderna Europa, då den svenska staten ofta brukar lyftas fram som exempel på en framgångsrik centralisering och modernisering av statsförvaltningen.⁹ Samtidigt har andra forskare påpekat att det svenska samhället under samma period varit relativt förskonat från våldsamma interna konflikter.¹⁰ I internationella sammanhang lägger man idag allt större vikt vid breda befolkningsgruppers aktiva medverkan i statsbildningsprocessen, snarare än att ensidigt betrakta det folkliga motståndet som ett medel för att sabotera densamma. André Holenstein menar att historikerna bör fokusera mer på ”empowering interactions”, situationer där både stat och undersåtar har möjlighet att stärka sitt inflytande genom att interagera.¹¹

Ny engelsk forskning kring tidigmodern tid har börjat ifrågasätta historikernas fixering vid den militära utvecklingen, för att istället betona statsbildningens sociala sidor samt legitimeringens betydelse för statens handlingsutrymme. Forskare som Michael Braddick och Steve Hindle understryker att maktlegitimering är en process som pågår i lokalsamhället, mellan undersåtarna och överhetens representanter. I England var den sociala frågan länge avgörande för statens möjligheter att agera på den lokala nivån. Den ökade sociala oron skapade en stark efterfrågan på lag och ordning från de lokala eliternas sida, vilken bidrog till

maktutövning i tidigmodern tid”. *Historisk tidskrift* (Stockholm), 2005. Anna Maria Forssberg, *Att hålla folket på gott humör.*

Informationsspridning, krigspropaganda och mobilisering i Sverige 1655–1680, Stockholm 2005

⁶ Nils Erik Villstrand, *Anpassning eller protest. Lokalsamhället inför utskrivningarna av fotfolk till den svenska krigsmakten 1620-1679*, Åbo 1992; Rainer Fagerlund, *Bönder, krigsfolk och borgläger. Den militära tungan i Egentliga Finland under äldre Vasatid*, Åbo 2003

⁷ Tobias Wirén, *Ideologins apparatur. Reproduktionsperspektiv på kyrka och skola i 1600- och 1700-talens Sverige*, Umeå 2006; Östlund, Joachim, *Lyckolandet. Maktens legitimering i officiell retorik från stormaktstid till demokratins genombrott*, Lund 2007

⁸ Peter Reinholdsson, *Uppror eller resningar? Samhällsorganisation och konflikt i senmedeltidens Sverige*, Uppsala 1998; Harald Gustafsson, *Gamla riken, nya stater. Statsbildning, politisk kultur och identiteter under Kalmarunionens upplösningsskede 1512-1541*, Stockholm 2000; Kenneth Johansson, ”The Lords from the Peasants or the Peasants from the Lords”, in Kimmo Katajala (ed.), *Northern Revolts. Medieval and Early Modern Peasant Unrest in the Nordic Countries*, Helsinki 2004; Mathias Cederholm, *De värjde sin rätt. Senmedeltida bondemotstånd i Skåne och Småland*, Lund 2007

⁹ Charles Tilly, *Coercion, Capital and European States, AD 990-1990*, Oxford 1990; Jan Glete, *War and the State*

¹⁰ T.ex. Heikki Ylikangas, ”The Historical Connections of European Peasant Revolts”, *Scandinavian Journal of History* 1991; Eva Österberg, ”Vardagens sträva samförstånd. Bondepolitik i den svenska modellen från vasatid till frihetstid”, i G. Broberg m.fl. (red.), *Tänka tycka tro. Svensk historia underifrån*, Stockholm 1993

¹¹ André Holenstein, ”Introduction”, in W. Blockmans, A. Holenstein & J. Mathieu (eds), *Political Cultures and the Emergence of the State in Europe, 14th-19th centuries*, Aldershot 2008 (forthcoming). För en sammanställning av forskning kring folkligt inflytande i det tidigmoderna Europa se Peter Blickle (ed.), *Resistance, Representation and Community*, Oxford 1997

att driva statsbildningsprocessen framåt trots att kungamakten före 1640 inte hade någon egen lokal organisation att stödja sig på.¹²

I det svenska riket var det militariseringen som drev på utvecklingen. Men de militära pålagorna gav samtidigt grupper av undersåtar en tydligare förhandlingsposition gentemot staten. De lokala eliterna bestod på de flesta håll av besuttna bönder som riskerade att få betala för utskrivningar och krigsskatter, men där fanns också marginaliserade grupper som ofta var de som själva måste rycka ut och slåss. På finsk botten finns en rad undersökningar som visar på stora spänningar i lokalsamhället men den svenska allmogen framstår i jämförelse som en märkligt enhetlig grupp.¹³ En studie av konflikter kring utskrivningar och andra militära pålagor under den tidigmoderna perioden ger därför möjlighet att lösa upp de enhetliga svenska lokalsamhällena för att bättre förklara statens framgångsrika mobilisering av de egna undersåtarna. Att som de engelska forskarna rikta uppmärksamhet mot den vardagliga maktlegitimeringen i lokalsamhället kan därmed ge en ny bild av förhållandena mellan statsmakt och allmoge i det svenska riket.

Projektbeskrivning

Projektarbetet utförs av Hallenberg och Holm gemensamt och skall publiceras dels i ett antal vetenskapliga artiklar, dels i en gemensam monografi. I praktiken kommer forskningen att delas in i tre huvudområden.

Den första delen, som Mats Hallenberg ansvarar för, undersöker den statliga maktlegitimeringen samt allmogens motståndsstrategier i samband med utskrivningar och andra militära resursuttag under tidig Vasatid (ca 1530-1611), d.v.s. under den formativa period då den svenska staten inledde sin expansionspolitik. Undersökningsområdet består av de tidigt militariserade gränsområdena i Småland och Västergötland. Vad som skall förklaras är dels varför Vasakungarna valde den i samtiden ovanliga vägen att låta bondetrupper utgöra kärnan i krigsmakten, dels varför grupper ur allmogen valde att aktivt stödja och delta i statens expansionspolitik. Krigsmaktens utveckling under tidig Vasatid är viktig att undersöka, inte bara för att förstå den inhemska utvecklingen. Ur ett internationellt perspektiv är Vasakungarnas satsning på att beväpna sina egna undersåtar anmärkningsvärd, varför en studie av 1500-talets svenska mobilisering också kan kasta ljus över motsvarande skeenden i andra europeiska stater.

Arbetet kommer att läggas upp enligt följande: I ett första steg studeras statsledningens motiv till att inkorporera den traditionella bondemilisen i den kungliga krigsmakten. Här är det framför allt korrespondensen mellan kung, riksråd och militära befälhavare som är av intresse. I nästa led är det nödvändigt att undersöka hur budskapet fördes ut till allmogen, fr.a. via handlingar i riksregistraturet samt riksdagsakter. Med hjälp av de centrala arkivserierna går det att identifiera lokala konflikter som sedan kan följas upp på mikronivå genom att undersöka domböcker och saköreslängder. Slutligen innefattar denna del en genomgång av militära handlingar kring myterier och liknande situationer då utskrivna allmogetrupper vägrade följa sina överordnades order.

¹² Michael Braddick, *State Formation in Early Modern England, c. 1550-1700*, Cambridge 2000; Steve Hindle, *The State and Social Change in Early Modern England*, Basingstoke & New York 2000

¹³ Antti Kujala, *The crown, the nobility and the peasants 1630-1713. Tax, rent and relations of power*, Helsinki 2003; Marko Huhtamies, *Knektar och bönder. Knektarsättare vid utskrivningarna i Nedre Satakunda under trettioåriga kriget*, Helsingfors 2004; Kimmo Katajala, "The changing face of peasant resistance in Early Modern Finland", in Katajala (ed.), *Northern Revolts*

Johan Holm ansvarar för den andra delen, som undersöker kopplingen mellan lokala förhandlingar och bondeståndets agerande på riksdagen ca 1595-1680. Här skall kommunikationen mellan överhet och undersåtar med inriktning på rikspolitik detaljstuderas. Avsikten med undersökningen är att skapa en bild av vardagskommunikationen, missnöjet och hur det bemöttes på lokal nivå. Resultatet ska jämföras med bondeståndets samtida agerande i riksdagen för att söka svaret på frågan hur den lokala politiken gav eko på central nivå. Sedan tidigare vet vi att de protester som kom till uttryck på häradstingen, där riksdagsmännen utsågs, låg till grund för de besvärsskrivelser som häradets riksdagsman regelmässigt medförde till riksdagen. Men hur representativa är dessa besvärspunkter för lokalsamhällets åsikter? Och hur fungerade interaktionen mellan statsmaktens representanter i lokalsamhället och allmogen vad gällde maktlegitimering och deltagande? De lokala arkiven ska ge svar på de frågorna. Därmed kan bilden av böndernas inflytande på riksdagen och via besvären, kompletteras med bilden av i vilken utsträckning den politiska kampen var förankrad i det lokala bondesamhället.

Den tredje delen av projektet utförs av Hallenberg och Holm gemensamt och består av en systematisk genomgång av de kända och mindre kända upploppen i riket under 1600-talet. Resultaten ska ställas mot bondeståndets samtida agerande i riksdagen. Syftet är också här att avgöra om det finns en koppling mellan de relativt okända händelserna på lokal nivå och den bättre kända politiska utveckling på central nivå. De svenska bondeupproren under 1400- och 1500-talen var politiska handlingar med ambitionen att påverka rikspolitik. Paradoxalt nog försvinner de stora bondeupproren parallellt med att trycket på bondesamhället i form av skatter, utskrivningar och andra pålagor ökar. Istället möter vi under 1600-talet en serie smärre upplopp och oroligheter som aldrig sprider sig från den lokala nivån. Här skiljer sig den svenska utvecklingen markant från övriga Europa, där bonderevolter förblev ett vanligt inslag under både 1600- och 1700-talen.¹⁴

1600-talets upplopp är knappast alls undersökta. Tidigare forskning nämner dem som regel i bisatser för att belägga att samspelet mellan stat och undersåtar inte varit så god som man skulle kunna tro.¹⁵ Holm har gjort en pilotundersökning av några av de mest kända oroligheterna vilken antyder två generella skillnader mot de äldre resningarna. Den första är kontextuell. 1600-talets upplopp framkallas påfallande ofta av försöken att implementera ett på riksdagen fattat beslut. Det är således inte mot regenten som våldet riktas, utan mot ett specifikt och illa omtyckt beslut, en utskrivning eller en extra krigsskatt. Den andra skillnaden rör upprorsmännens identitet. Skattebönderna utgjorde basen i upprorshärarna under både 1400- och 1500-talen. Vid 1600-talsupploppen tycks det istället vara lokalsamhällets marginaliserade som tagit ledningen. De självägande bönderna och lokalsamhällets elit verkar förhålla sig avvaktande. Det är först när statsmakten själv griper till våld som skattebönderna sätter sig på tvären.

Utifrån pilotundersökningen finns fyra viktiga iakttagelser som vi vill pröva på ett större källmaterial. För det första skulle upprorets politiska roll kunna ha förändrats. Från att ha varit ett instrument för påverkan på nationell politik har det förvandlats till ett verktyg för att påverka den lokala politiken. För det andra skulle de nya formerna för kommunikation, besvärsskrivelser och riksdagar, kunna ha erbjudit nya alternativ för skatteallmogen. Lokalsamhällets marginaliserade hade emellertid inte samma möjlighet, vilket skulle förklara

¹⁴ Jfr dock Börje Harnesk, "Den svenska modellens tidigmoderna rötter?", *Historisk tidskrift* (Stockholm), 2002, som ifrågasätter om den svenska utvecklingen varit så väsensskild från övriga Europa

¹⁵ Eva Österberg, "Bönder och centralmakt i det tidigmoderna Sverige. Konflikt - kompromiss - politisk kultur", *Scandia* 1989; Sven A. Nilsson, "Militärstaten i funktion", i *De stora krigens tid*

varför det verkar vara dessa grupper som står för våldsamheterna under 1600-talet. För det tredje skulle vi kunna tänka oss att skattebönderna nu uppnått ett visst mått av politisk förslagenhet. Medvetna om svårigheterna med resningar väljer man nu att låta andra grupper stå för våldsamheterna, för att sedan själva profitera på detta i direkta förhandlingarna med kungamakten vid riksdagarna. För det fjärde skulle upprorens förvandling till upplopp kunna vara ett utslag av våldets förändrade betydelse som politiskt verktyg. Från att ha varit en primär metod att störta regeringen, utvecklades våldet till ett medel för bondesamhället att dra en tydlig gräns mot överhetens krav.

För att förstå upprorens roll behöver vi veta mer om deras karaktär, vilka grupper som deltog samt hur oroligheterna förändrades över tid. Ett brett källmaterial kommer att utnyttjas för att kunna kartlägga sambandet mellan de lokala protesterna, debatterna i riksdag och råd samt statsmaktens konkreta motåtgärder. Detta innefattar både lokala besvärsskrivelser, rättsprotokoll, riksdagshandlingar samt kungliga resolutioner i riksregistraturet.

Teori och metod

Internationell forskning har pekat på krigföring och förberedelse för krig som den avgörande drivkraften för framväxten av moderna nationalstater i Europa. Militär verksamhet fordrade tillgång till ekonomiska resurser, vilket tvingade härskarna att förhandla med lokala eliter. Den statliga organisationens mål och medel är i grunden kända, men en studie enbart inriktad på centrala beslut samt de konflikter dessa orsakade riskerar att ge en förvrängd bild av styrkeförhållandet mellan centralmakt och lokalsamhälle. För att bättre förstå hela förhandlingsprocessen krävs därför teoretiska verktyg som fokuserar på legitimering och deltagande.

Begreppet legitimitet är centralt för båda delprojekten då staten som organisation var beroende av undersåtarnas acceptans för att kunna upprätthålla sin maktposition. David Beetham betonar att maktlegitimering i grunden är en interaktiv process där både härskare och undersåtar deltar. Den legala auktoriteten är bara en del i detta projekt, en härskare måste även kunna legitimera sina handlingar genom att hänvisa till värderingar som också omfattas av hans undersåtar. Till detta kommer kravet att undersåtarna måste beredas utrymme för deltagande: en härskare som visar sig villig att förhandla och ger utrymme för motparten att visa sitt samtycke skaffar sig en starkare legitimitet. Legitimeringsprocessen begränsade följaktligen de maktavandandes handlingsutrymme samtidigt som den gav undersåtarna verktyg för att påverka.¹⁶

I anslutning till Beetham vill vi hävda att deltagande måste förstås i vid mening: Det handlade inte bara om att vara representerad på politiska möten (riksdagar, ting, stämmor) utan även att faktiskt utföra de handlingar som krävdes för att bära upp statens kärnverksamhet. En stat som den svenska var rimligen särskilt beroende av allmogens aktiva deltagande. Här räckte det inte med ett passivt samtycke från undersåtarna i form av beviljade extraskatter, det krävdes också aktiva insatser vid utskrivningar av soldater och transporter av förnödenheter till trupperna. Interaktionen mellan statsledningen och bondebefolkningen blev därför mer intensiv inom det svenska riket än på de flesta andra håll i Europa. Detta faktum bör i sin tur ha påverkat de normer och värderingar som statsledningen sökte återropa.

¹⁶ David Beetham, *The Legitimation of Power*, Basingstoke & New York 1991. Jfr även Barrington Moore Jr, *Injustice. The social bases of obedience and revolt*, London 1978

Rent metodiskt kommer samtliga delprojekt att utgå från ett antal viktiga politiska eller militära händelser och utifrån dessa studera statsmaktens retorik och propaganda på den centrala nivån. Därefter undersöker vi hur de centrala besluten följdes upp under lokala möten och konflikter. Riksdagsbesluten måste som regel förankras och omförhandlas på den lokala nivån, vilket innebär att de argument som fungerade på de centrala arenorna inte nödvändigtvis räckte för att legitimera resursuttagen för lokalsamhället. För delprojekt 1 är följande skeden särskilt aktuella att undersöka: Dackefejden 1542-43 och tiden närmast därefter, Gustav Vasas ryska krig 1555-56, Nordiska sjuårskriget 1563-1570, förberedelserna inför de större fälttågen under Johan III:s ryska krig samt slutligen Karl IX:s livländska krig. Delprojekt 2 kommer att göra ett antal nedslag under kritiska skeden som hertig Karls kamp mot Sigismund (1590-talet), Älvsborgs andra lösen (1610-talet), tiden närmast efter Gustav II Adolfs död, ståndsstriden under Kristinas regering (1650-talet) samt förmyndarräfstn och utskrivningarna under skånska kriget 1670-talet). Delprojekt 3 kommer att fokusera på ett antal lokala oroligheter som lämnat rikliga spår i källorna, t.ex. 1610, 1613, 1624, 1627, 1635 och 1653.

Genomförande

Forskningsprojektet skall genomföras inom loppet av tre år. Det första året ägnas uteslutande åt källbearbetning. Under år två skall delprojekt 1 och 2 färdigställas och några av resultaten från dessa kommer att publiceras i vetenskapliga artiklar. Tredje året ägnas åt att avsluta delprojekt tre samt åt att skriva en gemensam monografi som sammanfattning av hela projektet. Artiklarna, eventuellt även slutrapporten, kommer att publiceras på engelska för att kunna nå en internationell publik.

Betydelse för forskningsområdet

Det har länge saknats en syntes av den svenska statens utveckling under stormaktstidens uppbyggnadsskede. Svårigheten att förklara den samtida förekomsten av en politiskt oberoende bondeklass och en resurskrävande militärstat har lett till att två oförenliga tolkningar har fått stå emot varandra, utan att någon av dem har kunnat bekräftas eller avvisas. Genom att tillämpa en analysmodell som förenar ett ovanifrån- och ett underifrånperspektiv kan vi presentera en tolkning som tar större hänsyn till förändring över tid. Det är också på tiden att 1600-talets upplopp och oroligheter blir undersökta och satta i sitt rätta sammanhang: den tidigmoderna svenska statsbildningsprocessen.